

**ΑΠΑΓΟΡΕΥΜΕΝΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ: ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΑ
ΕΝΟΣ ΑΙΩΝΑ (ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} – ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ})**

ΔΗΜΗΤΡΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ

Η μεταδιδακτορική έρευνα «Απαγορευμένα συναισθήματα: Μελαγχολία και οικογένεια στο γύρισμα ενός αιώνα (τέλη 19ου – αρχές 20ού)» υλοποιήθηκε με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), με ακαδημαϊκό σύμβουλο τον αναπληρωτή καθηγητή του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας Βαγγέλη Καραμανωλάκη. Η χρηματοδότησή της κατά την περίοδο 23/2/2017 έως 22/2/2019 εξασφαλίστηκε από την πράξη «Ενίσχυση Μεταδιδακτόρων Ερευνητών/Ερευνητριών» από τους πόρους του ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» με άξονες προτεραιότητας 6, 8, 9, και συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ και το ελληνικό δημόσιο.

Στηριγμένη σε ένα πλούσιο σώμα αυτοβιογραφικών πηγών, η έρευνα εστιάζει στη συναισθηματική εμπειρία της μελαγχολίας και στις πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις της. Προσδιορίζει, καταρχάς, τι είναι αυτό που περιγράφεται στις πηγές ως ασθένεια, εστιάζοντας στην πρόσληψη και στη συγκρότηση της μελαγχολίας ως ψυχοσωματικής διαταραχής από τα ίδια τα υποκείμενα που υποφέρουν, τους συγγενείς τους και τους γιατρούς που τους παρακολουθούν. Ταυτόχρονα, αναδεικνύει τις δυναμικές των αρνητικών συναισθημάτων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο και διερευνά τους έμφυλους όρους βάσει των οποίων οργανώνονται τα συναισθήματα μέσα στον χρόνο. Αναρωτιέται, τέλος, για τις καθημερινές πρακτικές της ζωής που επικύρωναν ή, αντίθετα, απορύθμιζαν τους οικογενειακούς δεσμούς στο παρελθόν.

«ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ»

Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη επεξεργάζεται τις εκτεταμένες αλληλογραφίες δύο ανδρών και τεσσάρων γυναικών που προέρχονται από τα πολύμορφα ελληνικά αστικά στρώματα του δεύτερου μισού του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, οι οποίοι βρέθηκαν επί σειρά ετών στη δίνη σοβαρών ψυχικών και σωματικών διαταραχών. Πιο συγκεκριμένα, αξιοποιεί τα οικογενειακά γράμματα της Μαριγώς Μακκά (182[;]-1877), του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (1824-1879), της Σοφίας Σλήμαν (1852-1932), της Μαρίας Τσουδερού (1895-1973), της Μαριγώς Μιχαηλίδου (τέλη 19ου αιώνα) και του Λεωνίδα Εμπειρικού (μέσα 19ου αιώνα). Όλοι τους αυτοπροσδιορίζονταν στις επιστολές τους ως 'νευρικοί' ή/και 'μελαγχολικοί'. Ανάλογες ήταν οι διαγνώσεις των γιατρών που τους παρακολουθούσαν αλλά και οι απόψεις του στενού οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Στην ίδια κατηγορία, εμπίπτουν οι εκδομένες ημερολογιακές καταγραφές της Πηνελόπης Δέλτα, που καταγράφουν τη νοσηλεία της σε νευρολογική κλινική της Αυστρίας, κατά τις αρχές του 20ού αιώνα. Εξίσου σημαντικό είναι, τέλος, και το τρίτο σώμα αυτοβιογραφικών πηγών που αξιοποιείται, συγκεκριμένα, τα προσωπικά ημερολόγια του Γεωργίου Κούμπα (1877), του Δημήτριου Βικέλα και της μητέρας του, Σμαράγδας Βικέλα (1874-1875). Πρόκειται για τεκμήρια που όχι μόνο εμπλουτίζουν αριθμητικά τις μελέτες περίπτωσης της έρευνας αλλά ταυτόχρονα δίνουν την ευκαιρία μιας μετατόπισης στη θέαση του υπό εξέταση φαινομένου. Οι συντάκτες τους παρατηρούν και καταγράφουν καθημερινά τις 'ζωές των άλλων', τις ζωές δηλαδή στενών συγγενών τους που έπασχαν από 'διαταραχές του νευρικού συστήματος'. Οι παραπάνω αυτοβιογραφικές πηγές, οι οποίες περιλαμβάνουν πρωτοπρόσωπες περιγραφές της σωματικής και συναισθηματικής εμπειρίας της μελαγχολίας, μας επιτρέπουν να θέσουμε τα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιοι είναι οι τρόποι με τους οποίους τα πάσχοντα υποκείμενα συζητούν αυτές τις σωματικές και ψυχικές διαταραχές; Ποιο είναι το πλαίσιο στο οποίο τις εγγράφουν, οι αιτιολογίες και οι εξηγήσεις που δίνουν, οι περιστάσεις και οι σχέσεις που θεωρούν υπεύθυνες για την κατάστασή τους; Κατά πόσο ενσωματώνουν τον κυρίαρχο βιολογίζοντα (ψυχ)ιατρικό λόγο ή ενοχοποιούν εξίσου κοινωνικές εμπειρίες και βιώματα; Ποια είναι, τέλος, τα μέσα με τα οποία θεωρούν ότι θα ανακτήσουν τις χαμένες σωματικές και ψυχικές τους δυνάμεις;

Πέραν των αυτοβιογραφικών τεκμηρίων, η μελέτη στηρίζεται εξίσου σε ψυχιατρικά αρχεία της περιόδου. Συγκεκριμένα, αξιοποιεί τα ιστορικά 178 ασθενών, ανδρών και γυναικών, που έπασχαν από μελαγχολία και νοσηλεύθηκαν στο Δρομοκαΐτειο (έτη 1900-1940), αλλά και σε 87 εκτεταμένα ιστορικά ασθενών που έπασχαν από μελαγχολία, νευρασθένεια και υστερία και νοσηλεύτηκαν στην ιδιωτική νευρολογική κλινική του νευρολόγου-ψυχιάτρου Σιμωνίδη Βλαβιανού (έτη 1903-1911).¹ Η ταυτόχρονη αξιοποίηση των παραπάνω ιατρικών ιστορικών, της πλούσιας ιατρικής βιβλιογραφίας της περιόδου αλλά και σειράς εκλαϊκευμένων δημοσιευμάτων με σχετική θεματολογία αναδεικνύει την ιστορική διαμόρφωση της συγκεκριμένης συναισθηματικής και ψυχικής εμπειρίας ως ασθένειας, μέσα από την αλληλοδιαπλοκή ιδιωτικών και δημόσιων, επίσημων και ανεπίσημων λόγων.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Από τη διεθνή βιβλιογραφία γνωρίζουμε ότι η «μελαγχολία» υπήρξε όρος με αμφίσημα και ρευστά νοήματα από την αρχαιότητα. Ανάλογα με τα συμφραζόμενα, χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει ένα επίπονο συναισθηματικό, μια ψυχική διαταραχή, την επικάλυψη ενός συμπτώματος με την ασθένεια που το προκαλούσε ή μια κατάσταση του νου χωρίς παθολογικές εκδηλώσεις. Στην πλαστικότητα αυτή οφείλει εξάλλου την έλξη που συνεχίζει να ασκεί σε πλήθος ερευνητές από διαφορετικά επιστημονικά πεδία, λόγου χάρη, την πολιτική φιλοσοφία, τη λογοτεχνική κριτική, την κοινωνική ανθρωπολογία και την ιστορία. Η έρευνα εμπνέεται από αυτήν τη θεωρητική και αναλυτική ποικιλία και την αξιοποιεί εκλεκτιστικά για τη διερεύνηση δυσαρμονικών όψεων της οικογενειακής ζωής στο παρελθόν.

Η μελέτη εντάσσεται στην ιστορία των συναισθημάτων, ένα γοργά αναπτυσσόμενο πεδίο με πλούσια ερευνητική, μεθοδολογική και θεωρητική παραγωγή.² Ακόμη και μια πρόχειρη ματιά σε παρελθόντες και παρόντες, δημόσιους και ιδιωτικούς λόγους για την οικογένεια αποκαλύπτει ότι οι οικιακοί

¹ Στη γενναιοδωρία του Δημήτρη Πλουμπίδη οφείλω το πολύτιμο υλικό από την κλινική του Σ. Βλαβιανού. Τον ευχαριστώ θερμά.

² Βλ., λόγου χάρη, William M. Reddy, *The Navigation of Feeling: A Framework for the History of Emotions*, Cambridge University Press, Κέμπριτζ 2001· Nicole Eustace κ.ά., "AHR Conversation: The Historical Study of Emotions", *American Historical Review*, τμ. 117, τχ. 5 (2012), σ. 1487–1531.

δεσμοί συγκροτούνται κατά βάση μέσα από συναισθηματικούς όρους. Η έρευνα αντιμετωπίζει την οικογένεια ως μία από τις κοινότητες συναισθημάτων στις οποίες «κατοικούν» οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της ζωής τους.³ Ως τέτοια, η οικογένεια και τα πρόσωπα που την απαρτίζουν αναγνωρίζει, ευνοεί και ενθαρρύνει συγκεκριμένες συναισθηματικές συμπεριφορές από τα μέλη της, τις οποίες ορίζει ως απαραίτητες ή πολύτιμες, όπως, την αγάπη ή την ευτυχία. Την ίδια στιγμή ανέχεται ή απορρίπτει άλλες συναισθηματικές εκφράσεις τις οποίες προσλαμβάνει ως ανεπιθύμητες και επιβλαβείς.⁴ Μέσα από το παράδειγμα ενός «ανεπιθύμητου» συναισθήματος, όπως η μελαγχολία ή/και η θλίψη, η μελέτη εστιάζει στα συναισθήματα που δύσκολα γίνονταν αποδεκτά από τον ηγεμονικό αστικό κανόνα της περιόδου για να αναδείξει τις αιτίες και τις συνέπειες που είχε αυτό για την οικογενειακή ζωή. Η πρόσληψη της μελαγχολίας ως συναισθήματος είναι αιτιολογημένη: έτσι την περιγράφουν οι επιστολογράφοι μας και οι στενοί συγγενείς τους. Δεν πρέπει ακόμα να ξεχνάμε ότι και η κλινική ψυχιατρική αναγνώριζε την μελαγχολία, ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα, ως νόσο των νεύρων, που προσέβαλε τα συναισθήματα και τη δράση των ασθενών.⁵

Η τελευταία αυτή παρατήρηση μας συνδέει με την κοινωνική ιστορία της ψυχιατρικής, πεδίο μελέτης που έχει ήδη συγκροτηθεί από έλληνες ιστορικούς,⁶ αν και δεν διαθέτουμε ακόμη εστιασμένες μελέτες για συγκεκριμένες νευρικές/ψυχιατρικές ασθένειες. Από τη διεθνή βιβλιογραφία, παρότι πραγματεύεται κατά κύριο λόγο σοβαρές μορφές ψυχικών ασθενειών, όπως η φρενοπάθεια, και πολύ λιγότερο ηπιότερες διαταραχές, όπως η μελαγχολία, γνωρίζουμε περισσότερα πράγματα. Ανάμεσα σε άλλα, έχουν μελετηθεί: η νοσολογία και η διαγνωστική ασάφεια της μελαγχολίας από τα μέσα του 19ου μέχρι

---

³ Για την αναλυτική έννοια της «κοινότητας συναισθημάτων» βλ. Barbara H. Rosenwein, "Problems and Methods in the History of Emotions", *Passions in Context* 2010 [<http://www.passionsincontext.de>].

⁴ Ute Frevert, *Emotions in History: Lost and Found*, Central European University Press, Βουδαπέστη/Νέα Υόρκη 2011.

⁵ Μιχαήλ Κ. Κατσαράς, *Παθολογία των νεύρων και ψυχιατρική. Νόσοι του εγκεφάλου, νόσοι της παρεγκεφαλίτιδος, φρενίτιδες νόσοι*, τμ. 2, Αλέξανδρος Παπαγεωργίου, Εν Αθήναις 1898, σ. 439–459.

⁶ Ενδεικτικά: Βαγγέλης Καραμανωλάκης, «Το Δρομοκαΐτειο φρενοκομείο: 1887-1903. Όψεις της εγκατάστασης ενός ιδρυματικού θεσμού», *Μνήμων*, τμ. 20 (1998), σ. 45–66· Δέσπω Κριτσωτάκη, «Ψυχική ασθένεια και ψυχιατρική νοσηλεία. Κοινωνικές προσλήψεις και λειτουργίες της ψυχιατρικής και των ψυχιατρικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα και τη Σκωτία των αρχών του 20ού αιώνα», Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 2009.

τις αρχές του 20ού αιώνα, περίοδος που χαρακτηρίζεται από τη ρευστότητα των ορίων ανάμεσα στη νευρολογία από την ψυχιατρική.⁷ η γενεαλογία της μελαγχολίας ως ασθένειας και τα διαφορετικά νοήματα με τα οποία επενδύθηκε μέσα στον χρόνο.⁸ οι επικαλύψεις και οι αποκλίσεις ανάμεσα στη μελαγχολία σε παρελθόντες χρόνους και στη σύγχρονη κλινική διαταραχή που ονομάζουμε κατάθλιψη.⁹ Ωστόσο, οι παραπάνω μελέτες αξιοποιούν στην πλειονότητά τους τεκμηριωτικό υλικό πολλαπλά διαμεσολαβημένο το οποίο προέρχεται «από τα πάνω», από ιατρικούς δηλαδή θεσμούς και επαγγελματίες της υγείας.¹⁰ Οι πρωτοπρόσωπες αφηγήσεις των ίδιων των ασθενών και των συγγενών τους, ιδίως εκτός ιατρικού/γραφειοκρατικού πλαισίου, όπως οι οικογενειακές αλληλογραφίες και τα προσωπικά ημερολόγια που αξιοποιούνται στην έρευνα, παραμένουν πηγές εξαιρετικά δυσεύρετες και ελάχιστα αξιοποιημένες.

Η μελέτη συνομιλεί, τέλος, με την ιστορία του φύλου. Από όλες τις «νευρικές» διαταραχές, εκείνη που προσέλκυσε εξ αρχής το ενδιαφέρον των διεθνών συζητήσεων ήταν η υστερία. Το πρώιμο άρθρο της φεμινίστριας ιστορικού Carroll Smith-Rosenberg, γραμμένο στις αρχές της δεκαετίας του 1970, αναγνώριζε τη γυναικεία υστερία ως παρεπόμενο των κυρίαρχων έμφυλων ρόλων στο εσωτερικό της οικογένειας κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με την Smith-Rosenberg κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα η διάγνωση της «υστερίας» εξαπλώθηκε στις ΗΠΑ με ταχύτητες ενδημικής ασθένειας. Λειτουργήσε πρώτα απ' όλα εκτονωτικά για τις πιέσεις που προκαλούσαν οι δύο αντικρουόμενοι έμφυλοι ρόλοι που καλούνταν να υλοποιήσουν οι γυναίκες των αστικών στρωμάτων. Από τη μια μεριά βρισκόταν η «εκ φύσεως» γυναίκα, συναισθηματική και γι' αυτό ευάλωτη, εξαρτημένη και ήπια. Και από την άλλη, η «άμεμπτη» οικοδέσποινα,

---

⁷ Åsa Jansson, *The Creation of 'Disordered Emotion': Melancholia as Biomedical Disease, c. 1840-1900*, Διδακτορική διατριβή, Queen Mary, University of London, Λονδίνο 2013.

⁸ Edward Shorter, *How Everyone Became Depressed: The Rise and Fall of the Nervous Breakdown*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2013.

⁹ Janet Oppenheim, *'Shattered Nerves': Doctors, Patients, and Depression in Victorian England*, Oxford University Press, Οξφόρδη 1991.

¹⁰ Susanna Felrito, "Hysteria's Upheavals: Emotional Fault Lines in Cristina di Belgiojoso's Health History", *Modern Italy*, τμ. 17, τχ. 2 (2012), σ. 161.

σύζυγος και μητέρα, που ήταν ορθολογική, δυναμική και προστατευτική απέναντι στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας.¹¹

Η ερευνήτρια συνάρμοσε τον «υστερικό χαρακτήρα» με μια ηγεμονική εκδοχή θηλυκότητας, την οποία εξέφραζαν βορειοαμερικανίδες από τα μεσαία και ανώτερα αστικά στρώματα. Οι καταπιεσμένες αυτές γυναίκες, ανίκανες να διαχειριστούν τις απαιτήσεις της ενήλικης, έγγαμης ζωής, την αιφνίδια δηλαδή μετάβασή τους από τη θέση της «παιδιάσκης» στη θέση της «γυναίκας», ταλαντεύονταν διαρκώς ανάμεσα στην επιθυμία τους να δράσουν ως αυτόνομα πρόσωπα στον δημόσιο χώρο και στην αναγκαιότητα να αφιερωθούν με αυταπάρνηση στα οικιακά τους καθήκοντα. Προκειμένου να επιλύσουν αυτήν την εσωτερική σύγκρουση και να επανορίσουν την οικογενειακή τους θέση ενδύθηκαν την περσόνα της «υστερικής γυναίκας». Το σχήμα της Rosenberg φαινόταν να προτάσσει μια στρατηγική χρήση της ασθένειας από την πλευρά των γυναικών για την επίτευξη προσωπικών στόχων. Καθώς οι νευρικές διαταραχές είχαν πια αναγνωριστεί ως ασθένειες από το ιατρικό σώμα, οι καταπιεσμένες «υστερικές» βορειοαμερικανίδες αξιοποίησαν τη δυνατότητα να κερδίσουν, αν όχι την κατανόηση, τουλάχιστον τη συμπόνια των οικείων τους.¹² Ωστόσο, επόμενες

μελέτες επανεπισκέφθηκαν τις επίσημες ιατρικές διαγνώσεις και καταγραφές της εποχής και απέδειξαν ότι οι «υστερικοί» στα τέλη του 19ου αιώνα υπήρξαν εξίσου άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι προέρχονταν από ποικίλα κοινωνικά στρώματα.¹³ Η μονοσήμαντη σύνδεση της ασθένειας με τις γυναίκες των αστικών στρωμάτων γινόταν ένα επιπλέον ζήτημα που επιζητούσε ερμηνεία. Εκκινώντας από αυτήν τη διαπίστωση, η Elaine Showalter σημείωσε την εμφάνιση ενός ισχυρού φεμινιστικού κινήματος την ίδια χρονική περίοδο που η υστερία αναδείχθηκε σε καυτό ιατρικό και κοινωνικό ζήτημα. Με δεδομένη την εκτεταμένη γκάμα των συμπτωμάτων που είχαν προσκολληθεί σε αυτήν την ασθένεια, πολλές γυναίκες χαρακτηρίζονταν συλλήβδην «υστερικές», καθώς

---

¹¹ Carroll Smith-Rosenberg, "The Hysterical Woman: Sex Roles and Role Conflict in 19th century America", *Social Research*, τμ. 39, τχ. 4 (1972), σ. 652–678, το οποίο επανακυκλοφόρησε το 1986 σε συλλογή άρθρων της υπό τον τίτλο *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America*, Oxford University Press 1986 (σ. 197–216). Οι παραπομπές γίνονται σε αυτήν την έκδοση.

¹² Smith-Rosenberg, "The Hysterical Woman", σ. 200.

¹³ Roy Porter, "The Body and the Mind, the Doctor and the Patient: Negotiating Hysteria", στο: Sander L. Gilman κ.ά., *Hysteria Beyond Freud*, University of California Press 1993, σ. 227.

θεωρούνταν απειλητικές για την οικιακή, ταξική και αναπαραγωγική ευταξία. Κατά την Showalter, αυτός υπήρξε ο βασικός λόγος που οι «υστερικές» ή «νευρασθενικές» γυναίκες έγιναν την εποχή αυτή κοινωνικό ζήτημα και όχι οι «νευρασθενικοί» ή «υστερικοί» άνδρες. Οι γυναίκες των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων χαρακτηρίστηκαν ως υστερικές μέσα σε ένα κοινωνικό και πολιτισμικό σύστημα που θεωρούσε απολύτως απευκτέες την εργασία, την ανώτατη εκπαίδευση, την απόδοση δικαιώματος ψήφου, και γενικότερα την πολιτική αφύπνιση των γυναικών. Από αυτά τα κοινωνικά στρώματα προέρχονταν όμως πλειοψηφικά όσες είχαν αυξημένες πιθανότητες να διεκδικήσουν τα παραπάνω δικαιώματα.¹⁴

ΔΙΑΧΥΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Τα πορίσματα της μεταδιδακτορικής έρευνας παρουσιάστηκαν προφορικά σε τρία συνέδρια: στα *Σεμινάρια της Τετάρτης*, στο Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου στις 23 Μαΐου 2018, σε διάλεξη με τίτλο «Σκοτεινές ψυχές: νευρικές διαταραχές, σώμα και συναισθήματα στην καμπή του 19ου αιώνα»· στο διεθνές συνέδριο *Emotions: The Engines of History* (University of Silesia, Sosnowiec, Poland, 23-24 Νοεμβρίου 2018), σε ανακοίνωση με τίτλο «The Threat of Melancholy: Unruly Emotions in Greece at the Turn of a Century (19th-20th)»· στην ημερίδα, τέλος, που διοργανώθηκε στο Ιστορικό Αρχείο του Πανεπιστημίου Αθηνών στις 10 Μαΐου 2019, υπό την αιγίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΕΚΠΑ και του Δικτύου για την Ιστορία της Υγείας, με τίτλο «Παθολογικά συναισθήματα, νοσηρά πάθη, 18ος-20ός αιώνας. Η σχετική ανακοίνωση είχε τον τίτλο «Άντρες που κλαίνε: η *Belle Époque* της νευρασθένειας».

Εξάλλου, η έρευνα οδήγησε στη συγγραφή του κεφαλαίου "*I am Dying of Melancholy*": *Autopathographies in situ in Nineteenth-Century Greece*, το οποίο περιλαμβάνεται στον συλλογικό τόμο Anne Chappell and Julie Parsons (eds), *The Palgrave MacMillan Handbook of Auto/Biography*, Palgrave MacMillan, 2019, in print.

---

¹⁴ Elaine Showalter, "Hysteria, Feminism, and Gender", στο: Sander L. Gilman κ.ά. (επιμ), *Hysteria Beyond Freud*, σ. 305–306.

Η διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας θα ολοκληρωθεί το έτος 2021, με την επιμέλεια αγγλόφωνου ειδικού αφιερώματος με τίτλο “Pathological Emotions, Disordered Passions (18th-20th century)” στο επιστημονικό περιοδικό *The Historical Review / La Revue Historique*. Το συγκεκριμένο τεύχος, συνδέεται στενά με τη μεταδιδακτορική έρευνα και εμπνέεται από την ιδέα –κοινός τόπος στη δυτική νεωτερικότητα– ότι τα συναισθήματα νοσούν, ενώ οι ασθένειες της «διάθεσης» και του «συναίσθηματος» προξενούν παθολογικές δυσλειτουργίες στους ανθρώπους και στα σώματά τους. Για να χρησιμοποιήσουμε ένα προφανές παράδειγμα από μια σύγχρονη και μάλλον κοινή εμπειρία, μοιάζει να υπάρχει ένα όριο πέρα από το οποίο η θλίψη, η απάθεια και η μελαγχολία θεωρούνται σήμερα συμπτώματα κλινικής κατάθλιψης. Απόπειρες αναδρομικής διάγνωσης δεν λείπουν από ιστορικές μελέτες οι οποίες υποστηρίζουν ότι οι σύγχρονες ψυχιατρικές κατηγορίες (λόγου χάρη, η κατάθλιψη) υπήρχαν πάντοτε, μόνο που δεν αναγνωρίζονταν ως τέτοιες. Ωστόσο, ιστορικοί των συναισθημάτων έχουν δείξει πειστικά τα τελευταία χρόνια πως οι άνθρωποι σε διακριτά πολιτισμικά περιβάλλοντα νοηματοδοτούν διαφορετικά τα συναισθήματα – τα δικά τους και των άλλων. Με άλλα λόγια, *νιώθουν* διαφορετικά. Συνεπώς, συνεχίζουν, πριν από την επαγγελματική συγκρότηση της ψυχιατρικής και την εισδοχή των συναισθηματικών διαταραχών στους λόγους και στις πρακτικές της, οι συγκεκριμένες ασθένειες δεν θα ήταν δυνατόν να υπάρχουν.

Σε ένα δεύτερο αλλά παράλληλο επίπεδο, στη νεότερη περίοδο διατυπώθηκαν επιστημονικές θεωρίες που εστίαζαν στην παθολογία του συναισθήματος ή τη νοσηρότητα του πάθους προκειμένου να αποκωδικοποιήσουν και να ταξινομήσουν μια σειρά από συμπεριφορές: λόγου χάρη, την εγκληματικότητα, τις απόπειρες αυτοκτονίας, τις σεξουαλικές ‘παρεκκλίσεις’ και δυσλειτουργίες, τις χειροδικίες και άλλες βίαιες επιθέσεις, τις εξάρσεις της εφηβικής ηλικίας – για να κατονομάσουμε μόνο ορισμένες από αυτές. Οι συγκεκριμένες θεωρίες στηρίχθηκαν σε βιολογικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δεδομένα για να καταλήξουν σε αξιολογήσεις, ιεραρχήσεις και ηθικές κρίσεις τόσο για τους ανθρώπους και τη ‘φύση’ τους όσο και για τη σχέση του ατομικού με το συλλογικό.

Εκκινώντας από αυτήν την προβληματική, οι συγγραφείς των επιμέρους άρθρων εξετάζουν πώς ποικίλοι λόγοι, δημόσιοι κατά βάση, αλλά και ιδιωτικοί, εστίασαν στην παθολογία του συναισθήματος προκειμένου να αποκωδικοποιήσουν, να ταξινομήσουν, να τιμωρήσουν ή και να θεραπεύσουν μια σειρά από φαινόμενα και συμπεριφορές όπως την εμπειρία του τραύματος, την εγκληματικότητα, την αυτοκτονία, τις σεξουαλικές «ανωμαλίες» και δυσλειτουργίες, τις νευρικές διαταραχές, την παιδική ηλικία. Με τις συμβολές τους αναζητούν τι σήμαινε να μιλάει κανείς σε παλαιότερες εποχές για φυσιολογικά και αφύσικα –ή, ακόμη περισσότερο– νοσηρά συναισθήματα και πάθη, και αναδεικνύουν τις χειρονομίες, τις συμπεριφορές και τις αξιολογήσεις που συνδέθηκαν με αυτά. Πραγματεύονται, τέλος, τη διασταύρωση νοσηρών συναισθηματικών συμπεριφορών με παγιωμένες ιδέες για τους ανδρισμούς και τις θηλυκότητες και τις αλλαγές τους στον χρόνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Albow, Rachel. 'Introduction: Victorian Emotions'. *Victorian Studies* 50/3 (2008): 375–77.
- Antić, Ana. 'Heroes and Hysterics: "Partisan Hysteria" and Communist State-Building in Yugoslavia after 1945'. *Social History of Medicine* 27/2 (2014): 349–71.
- Barton, David και Nigel, Hall, *Letter Writing As a Social Practice*, John Benjamins Publishing, Άμστερνταμ/Φιλαδέλφεια 2000.
- Bell, Matthew. *Melancholia*. Cambridge University Press, 2014.
- Bowring, Jacky. *A Field Guide to Melancholy: A Depressive Illness or a Passing Feeling? Mental Detachment or a Precursor to Genius?* Oldcastle Books, 2015.
- Boquet, Damien. 'Historians and Emotions: New Theories, New Questions'. *Les émotions Au Moyen Âge*, 24 October 2008. <http://emma.hypotheses.org/147>.
- Cayleff, Susan E. "'Prisoners of Their Own Feebleness": Women, Nerves and Western Medicine. A Historical Overview'. *Social Science & Medicine* 26/12 (1988): 1199–1208.
- Clark, M. H. 'Nevra in a Greek Village: Idiom, Metaphor, Symptom or Disorder?' *Health Care for Women International* 10/2–3 (1989): 195–218.
- Coleborne, Catharine. *Madness in the Family*. Μπέιζινστοκ: Palgrave Macmillan, 2009.

- Cvetkovich, Ann. *Depression: A Public Feeling*. Duke University Press, 2012.
- Davidoff, Leonore και Catherine, Hall, *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850*, Λονδίνο: Routledge, 2002.
- Cubitt, Catherine. 'The History of the Emotions: A Debate'. *Early Medieval Europe* 10/2 (2001): 225–27.
- Davis, Dona L. 'George Beard and Lydia Pinkham: Gender, Class, and Nerves in Late 19th Century America'. *Health Care for Women International* 10/2–3 (1989): 93–114.
- Farge, Arlette, *Fragile Lives: Violence, Power and Solidarity in Eighteenth-Century Paris*, Harvard University Press, Κέμπριτζ Μασαχουσέτης 1993.
- Ferlito, Susanna. 'Hysteria's Upheavals: Emotional Fault Lines in Cristina Di Belgiojoso's Health History'. *Modern Italy* 17/2 (2012): 157–70.
- Flatley, Jonathan. *Affective Mapping: Melancholia and the Politics of Modernism*. Harvard University Press, 2009.
- Frevort, Ute. *Emotions in History: Lost and Found*. Βουδαπέστη/Νέα Υόρκη: Central European University Press, 2011.
- Gerber, David A. 'Acts of Deceiving and Withholding in Immigrant Letters: Personal Identity and Self-Presentation in Personal Correspondence'. *Journal of Social History* 39/2 (2005): 315–30.
- . 'Epistolary Ethics: Personal Correspondence and the Culture of Emigration in the Nineteenth Century'. *Journal of American Ethnic History* 19/4 (2000): 3–23.
- Goodman, Dena. *Becoming a Woman in the Age of Letters*. Ίθακα: Cornell University Press, 2009.
- Gilman, Sander L., Helen King, G. S. Rousseau, Roy Porter, and Elaine Showalter, eds. *Hysteria beyond Freud*. California University Press, 1993.
- Haggett, Ali. *Desperate Housewives, Neuroses and the Domestic Environment, 1945-1970*. Λονδίνο: Pickering & Chatto, 2012.
- Hammerton, James A., *Cruelty And Companionship: Conflict in Nineteenth Century Married Life*. Λονδίνο: Routledge, 1992.
- Hirshbein, Laura D. *American Melancholy: Constructions of Depression in the Twentieth Century*. Rutgers University Press, 2009.
- Hock, Lisabeth. 'Women and Melancholy in Nineteenth-Century German Psychiatry'. *History of Psychiatry* 22/4 (2011): 448–64.
- Hornstein, Gail A. 'Life Writing and Schizophrenia: Encounters at the Edge of Meaning by Mary Elene Wood (review)'. *Bulletin of the History of Medicine*

- 89/2 (2015): 334–36.
- Ingram, Allan. 'Death in Life and Life in Death: Melancholy and the Enlightenment'. *Gesnerus* 63 (2006): 90–102.
- Ingram, Allan, and Michelle Faubert. *Cultural Constructions of Madness in Eighteenth-Century Writing: Representing the Insane*. Palgrave Macmillan, 2005.
- Jackson, Mark. *Health and the Modern Home*. Routledge, 2008.
- Jansson, Åsa. 'Melancholia and the Problem of Retrospective Diagnosis: Post-Conference Thoughts'. *The History of Emotions Blog*, 8 October 2014. <https://emotionsblog.history.qmul.ac.uk/2014/10/melancholia-and-the-problem-of-retrospective-diagnosis-post-conference-thoughts/>.
- . *The Creation of 'Disordered Emotion': Melancholia as Biomedical Disease, c. 1840-1900*, Ph.D. Thesis, Queen Mary University: London, 2013.
- Jolly, Margaretta, and Liz Stanley. 'Letters as / Not a Genre'. *Life Writing* 2/2 (2005): 91–118.
- Kocka, Jürgen. "The Middle Classes in Europe", *The Journal of Modern History* 6/ 4 (1995):783–806.
- King, Laura. *Family Men: Fatherhood and Masculinity in Britain, 1914-1960*. Oxford University Press, 2015.
- Kristeva, Julia. *Black Sun: Depression and Melancholia*. Columbia University Press, 1992.
- Leigh Wetherall Dickson, Allan Ingram, Stuart Sim, David Walker, Anita O'Connell, and Michelle Faubert, επιμ. *Depression and Melancholy, 1660-1800*. Λονδίνο: Pickering & Chatto, 2012.
- Lewis, Michael. *Handbook of Emotions, Second Edition*. Michael Lewis Phd and Jeannette M. Haviland-Jones, επιμ. The Guilford Press, 2000.
- Logan, Peter Melville. 'Narrating Hysteria: "Caleb Williams" and the Cultural History of Nerves'. *NOVEL: A Forum on Fiction* 29/2 (1996): 206.
- Louis-Courvoisier, M., and A. Mauron. 'He Found Me Very Well; for Me, I Was Still Feeling Sick': The Strange Worlds of Physicians and Patients in the 18th and 21st Centuries'. *Medical Humanities* 28/1 (2002): 9–13.
- Lunbeck, Elizabeth. "'A New Generation of Women": Progressive Psychiatrists and the Hypersexual Female'. *Feminist Studies* 13/3 (1987): 513–43.
- . 'Borderline Histories: Psychoanalysis Inside and Out'. *Science in Context* 19/1 (2006): 151–73.

- Lutz, Catherine, «Emotion, Thought, and Estrangement: Emotion as a Cultural Category», *Cultural Anthropology*, 1/3 (1986): 287–309.
- Lystra, Karen. *Searching the Heart: Women, Men and Romantic Love in Nineteenth-Century America*. Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 1989.
- Passerini, Luisa, Liliana Ellena, and Alexander C. T. Geppert, eds. *New Dangerous Liaisons: Discourses on Europe and Love in the Twentieth Century*. Berghahn Books, 2010.
- Oppenheim, Janet. *'Shattered Nerves': Doctors, Patients, and Depression in Victorian England*. Οξφόρδη: Oxford University Press, 1991.
- Pearsall, Sarah M. S. *Atlantic Families: Lives and Letters in the Later Eighteenth Century*. Oxford University Press, 2009.
- Porter, Charles A. *Men / Women of Letters*. Νιού Χέιβεν/Λονδίνο: Yale University Press, 1986.
- Porter, Roy. 'The Patient's View: Doing medical History from below'. *Theory and Society* 14/2 (1985): 175-198.
- Poustie, Sarah. 'Re-Theorising Letters and "Letterness"'. OSLP Working Papers on Letters, Letterness & Epistolary Networks, 2010.
- Radden, Jennifer. *Moody Minds Distempered: Essays on Melancholy and Depression*. Οξφόρδη/Νέα Υόρκη: Oxford University Press, 2009.
- . *The Nature of Melancholy: From Aristotle to Kristeva*. Οξφόρδη: Oxford University Press, 2000.
- Roper, Michael. 'Slipping Out of View: Subjectivity and Emotion in Gender History'. *History Workshop Journal* 59/1 (2005): 57–72.
- Rose, Jacqueline. 'Dora: Fragment of an Analysis'. In *In Dora's Case: Freud, Hysteria, Feminism*, edited by Charles Bernheimer and Claire Kahane, 128–48. Νέα Υόρκη: Columbia University Press, 1985.
- Rosenwein, Barbara H. 'Review Essay: Modernity: A Problematic Category in the History of Emotions'. *History and Theory* 53 (2014): 69–78.
- . «Problems and Methods in the History of Emotions», *Passions in Context* 2010 [<http://www.passionsincontext.de>].
- . 'Worrying about Emotions in History'. *The American Historical Review* 107/3 (2002): 821–45.
- Ruberg, Willemijn. 'Letter Writing and Elite Identity in the Netherlands, 1770-1850'. *Scandinavian Journal of History* 30/3–4 (2005): 249–58.
- Shorter, Edward. *How Everyone Became Depressed: The Rise and Fall of the Nervous*

- Breakdown*. Οξφόρδη: Oxford University Press, 2013.
- Shorter, Edward, and Max Fink. *Endocrine Psychiatry: Solving the Riddle of Melancholia* / Edward Shorter, Max Fink. Νέα Υόρκη/Οξφόρδη: Oxford University Press, 2010.
- Showalter, Elaine. 'Hysteria, Feminism, and Gender'. In *Hysteria Beyond Freud*, by Elaine Showalter, 286–344. Επιμ. Sander L. Gilman, Helen King, Roy Porter, and G. S. Rousseau. University of California Press, 1993.
- Smith-Rosenberg, Carroll, 'The Hysterical Woman: Sex Roles and Role Conflict in 19th century America', *Social Research*, 39/4 (1972): 652–678.
- Sirotkina, Irina. *Diagnosing Literary Genius: A Cultural History of Psychiatry in Russia, 1880-1930*. Βαλτιμόρη/Λονδίνο: Johns Hopkins University Press, 2001.
- Stanley, Liz. *The Auto/Biographical I: The Theory and Practice of Feminist Auto/Biography*. Μάντσεστερ: Manchester University Press, 1995.
- . 'The Epistolarium: On Theorizing Letters and Correspondences'. *Auto/Biography* 12/3 (2004): 201–35.
- Steinberg, Mark D. 'Melancholy and Modernity: Emotions and Social Life in Russia Between the Revolutions'. *Journal of Social History* 41/4 (2008): 813–41.
- Szasz, T. 'The Myth of Mental Illness: 50 Years Later'. *The Psychiatrist* 35/5 (2011): 179–82.
- Tamboukou, Maria. 'Re-Imagining the Narratable Subject'. *Qualitative Research* 8/3 (2008): 283–92.
- Tom G. Bolwig, and Edward Shorter, *Melancholia: Beyond DSM, beyond Neurotransmitters*. Blackwell, 2007.
- Wood, Ann Douglas. "'The Fashionable Diseases": Women's Complaints and Their Treatment in Nineteenth-Century America'. *The Journal of Interdisciplinary History* 4/1 (1973): 25–52.
- Zimmerman, Francis. 'The History of Melancholy'. *The Journal of the International Institute*, 1995. <http://hdl.handle.net/2027/spo.4750978.0002.205>.
- Βαρίκα, Ελένη. *Η εξέγερση των κυριών. Η γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα, 1833-1907*. Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος: Αθήνα 1987.
- Βλαβιανός, Σ. Γ. 'Η ψυχολογία των υστερικών υπό κοινωνική και εγκληματολογική έποψιν'. *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησις* 5, τχ. 1 (1906): 1–9.
- . 'Ίδέαι καταδιώξεων και παραλήρημα καταδιώξεων. Κλινική και

- ιατροδικαστική σημασία της διακρίσεως αυτών (2ο μέρος)'. *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης* 5, τχ. 6 (1907): 169–72.
- — —. 'Υστερία και διαζύγιον, κατά Legrand du Saulle'. *Ψυχιατρική και Νευρολογική Επιθεώρησης* 5, τχ. 1 (1906): 32.
- Γιαννιτσιώτης, Γιάννης. *Η κοινωνική ιστορία του Πειραιά. Η συγκρότηση της αστικής τάξης 1860-1910*. Νεφέλη: Αθήνα 2006.
- Καραμανωλάκης, Βαγγέλης. 'Το Δρομοκαΐτειο φρενοκομείο: 1887-1903. Όψεις της εγκατάστασης ενός ιδρυματικού θεσμού'. *Μνήμων* 20 (1998): 45–66.
- Καραπιδάκης, Ν. Ε. 'Κατάθλιψη και μελαγχολία: τα Έρωτήματα και Αποκρίσεις Ξένου και Αληθείας' του Λεονάρδου Ντελλαπόρτα'. *Τα Ιστορικά* 47 (2007): 275-316.
- Κατσαράς, Μιχαήλ Κ. *Παθολογία των νεύρων και ψυχιατρική*. τ. 2. Εν Αθήναις: Αλέξανδρος Παπαγεωργίου, 1898.
- Κορασίδου Μαρία. *Όταν η αρρώστια απειλεί. Επιτήρηση και έλεγχος της υγείας του πληθυσμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 2002.
- — —. *Οι άθλιοι των Αθηνών και οι θεραπευτές τους. Φτώχεια και φιλανθρωπία στην ελληνική πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα*. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας 29. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1995.
- Κριτσωτάκη, Δέσπω. 'Ψυχική ασθένεια και ψυχιατρική νοσηλεία. Κοινωνικές προσλήψεις και λειτουργίες της ψυχιατρικής και των ψυχιατρικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα και τη Σκοτία των αρχών του 20ού αιώνα'. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, 2009.
- Μουλλάς, Παναγιώτης. *Ο λόγος της απουσίας. Δοκίμιο για την επιστολογραφία με σαράντα ανέκδοτα γράμματα του Φώτου Πολίτη (1908-1910)*. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ, 1992.
- Μπακαλάκη, Αλεξάνδρα, και Ελένη Ελεγμίτου. *Η εκπαίδευση 'εις τα του οίκου' και τα γυναικεία καθήκοντα*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας/Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, 1987.
- Μπόμπου-Πρωτοπαπά, Ελένη. *Σοφία Εγκαστρωμένου-Σλήμαν: Γράμματα στον Ερρίκο*, Καστανιώτης, Αθήνα 2005.
- Πλουμπίδης, Δημήτρης, Γιώργος Χριστοδούλου, Αθανάσιος Καραβάτος, επιμ. *Ανθολόγιο ελληνικών ψυχιατρικών κειμένων*. Αθήνα: Βήτα Ιατρικές Εκδόσεις, 2006.
- Φουρναράκη, Ελένη. *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών: Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910)*. Ένα ανθολόγιο. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, 1987.

———. 'Περί μορφώσεως 'χρηστών μητέρων' και εκπαιδεύσεως 'μελλόντων πολιτών': Έμφυλοι λόγοι στην ελληνική εκπαίδευση τον 19ο αιώνα'. Στο *Το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία 19ος-20ός αιώνας: Αξίες, αναπαραστάσεις, αποτυπώσεις*, επιμέλεια Βάσω Θεοδώρου και Βασιλική Κοντογιάννη, 73–120. Αθήνα: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Επιτροπή Ερευνών/ΕΛΙΑ, 1999.

Ψαρρά, Αγγέλικα. '«'Αμα η όρνιθα αρχίση να λαλή ως πετεινός σφάξε την αμέσως' (Η διαμάχη Ροΐδη-γραφουσών)»', τχ. 3 (1979): 3–13.

Forbidden Emotions:

Melancholy and Family at the Turn of a Century (19th-20th)

Dimitra Vassiliadou

SUMMARY

The notion that emotions do have a history introduced the historical study of emotions as a burgeoning field in modern research. Within the last decade a flood of relevant publications fuelled vigorous methodological and theoretical discussions, still in full swing (Rosenwein, 2010). Cultural anthropologists mainly, as well as social and cultural historians of the family, have long asserted that intimate relations are predominately structured and transformed through emotional expression (Lutz, 1986). However, much less has been written on the historical construction of disorderly emotions within the private realm, and their relationship to the underlying power dynamics in domestic relations. What is more, in current historical research in Greece, emotional practices, norms and ruptures of people's lives in the past remain totally unexplored.

This work aims to remedy this omission. Firmly grounded on six large bodies of correspondence –some 400 letters that middle-class men and women exchanged over the few decades around the turn of the nineteenth century– the research focuses on autobiographical discourses of melancholy. It does so by perceiving melancholy as both a personalized and a relational emotional experience, in other words, as a by-product of specific family relations. In addition, the project takes advantage of a wide range of medical and popular

discourses on the topic. Switching constantly between small-scale autobiographical perspectives and wider public views, it delineates the historical transformation of a disorderly emotion into a disease.

Melancholy has been a fluid term since antiquity. It has been used to portray a painful emotion, a psychological disorder, a state of mind with no pathological manifestations, and a set of symptoms that overlapped a disease. In this study this plasticity becomes a useful methodological strategy that enables a multifaceted exploration of inharmonious notions of family life in the past. Given the mass appropriation of 'love' as the prescriptive element of family bliss by the emerging Greek middle classes from the second half of the nineteenth century, alongside the centrality of the ideal of 'companionate marriage', this research's key argument is that the vocabulary of melancholy represents a metaphor, extensively used in private correspondence, in order to signify threatened or precarious conjugal and, by extension, familial relations.

This research does more than historicize a single disease, as it is in dialogue with different fields of study: the history of emotions, the cultural history of the family, gender history, and medical humanities. More specifically, it builds upon and contributes to the historical study of family relations in the past, suggesting the contradictory tensions that inescapably invaded the daily practices of life. Likewise, it reveals the dynamics of unruly and unmanageable emotions within private and public realms, and comments on their gendered economy. Furthermore, it offers new insights to the rapidly growing field of the cultural history of psychiatry as it reflects on how the subjects themselves rationalized their condition and perceived their melancholic mood. Finally, the overall methodological framework adopted by this research is innovative. The systematic use of private correspondence, discourses that remain largely overlooked for the exploration and the interpretation of family relations in Greece, privileges an in-depth study of the historical formulation of human vulnerabilities.

THE SOURCES AND THE QUESTIONS

The study initiates its reflections by drawing on the private correspondence of six individuals who suffered for many years from multifaceted yet distinctive psychological disorders. All six were members of the diversified Greek middle

classes of the later nineteenth and early twentieth centuries, and their correspondence constitutes a particularly fruitful ground for the exploration of the self-defined melancholic subject and the autobiographics of gloom. Given the

specific focus of the research, the main sources of information are the family letters of Marigo Makka (182[?]-1877), Aristotle Valaoritis (1824-1879), Sofia Schliemann (1852-1932), Maria Tsouderou (1895-1973), Marigo Michailidou (end of nineteenth c.), and Leonidas Empeirikos (mid nineteenth c.). In their letters they systematically defined themselves as 'nervous' and 'melancholic'. All six had a similar medical diagnosis and the perceptions of close relatives were comparable.

The key argument adopted here, is that strained interpersonal conditions, let alone circumstances of open confrontation, constitute ideal settings to reflect on human relations (Farge, 1993). Breaches in what individuals define as normality, force them to proceed to assumptions, clarifications and negotiations that would not be provoked by emotionally normative domestic relationships. The main scope of the study is to scrutinize the anatomy of disorderly emotions within domestic space, a landscape that as research has shown, was ideally a heaven of selfless offering and love since the early nineteenth century.

The focus on the middle classes is by no means accidental. Besides their fluency in writing and expressing themselves and their relations with specific others through letters, these were the social groups mainly responsible for the formation of the "domestic ideal" (Davidoff and Hall, 2002). The over-representation of women amongst patients with melancholic disorders is equally explicable. As many scholars have convincingly argued, since at least the second half of the nineteenth century numbers of disorders have been firmly attached to middle-class women; including 'hysteria', 'neuropathy', 'nerves', 'melancholy' and 'sadness' (Showalter, 1993). The linkage between this set of maladies and middle-class women is equally evident within contemporary Greek psychiatric statistics (Kritsotaki, 2009: 189-190).

Specific cases urge us to reflect on the complexity of the big picture in question; by utilizing the insights of different fields of study and methodological approaches, the focus of this research on melancholy contributes to broader academic debates that go beyond the narrow description of a single disorder in the past.

First, melancholic narratives form an inquiry into historical perceptions of family life. Research has established how the nineteenth-century middle classes developed a domestic ideal that promoted home and family as a 'heaven on earth'. Against that ideal, I emphasize the negative emotions that penetrated family life, and by extension, I trace the inherent malfunctions of domesticity. Despite the systematic declarations of public commentators and moralists at the time, home was not always a community of unprecedented love, but occasionally a place that produced strain and unhappiness for individuals (Hammerton, 1992).

Second, the I strongly endorse the notion of autobiographical discourses, and therefore this work constitutes a 'history from below', that privileges the subjects' own voices, and not what others wrote and thought for them. These forceful first-person accounts of the physical and emotional experience of gloom expand to a set of directly and indirectly related questions: Which were the specific ways that the subjects themselves discussed this set of disorders? How did they rationalize their medical condition, and comment on the dynamics, the relations and the circumstances they defined as the primary causes of their maladies? Were they subscribing to the dominant medical discourses? Which treatments did patients themselves propose for their mental and physical recovery? To what extent did the specific physical and psychological disorders represent culturally constructed metaphors to signify threatened or precarious familial relations?

At the same time, I draw systematically on important findings of gender history in Greece. Given the simultaneous existence of male patients suffering from 'neurasthenia' (Aristotle Valaoritis's case is characteristic), I explore and highlight the evident feminization of these ailments at this period. A key research question underpinning this work is that melancholic women were not merely a category of medical statistics, but a culturally constructed legacy of the period.

Finally, the research contributes to the rapidly growing field of the cultural history of medicine. Up until now the history of psychiatry has been primarily based on sources and archival records written 'from above', i.e. by physicians and health professionals (Ferlito, 2012: 161). The patient's voice is rarely

privileged in medical writings, especially outside the medical/bureaucratic context. By contrast, the narratives unfolded in family letters constitute an autobiography *in situ* of the frail self. To put it differently, with the support of an intentional anachronism, the process of writing the self constitutes a psychotherapeutic practice, nothing less than a narrative self-analysis. Further, I take advantage of contemporary influential medical and popular narrations on melancholy. Through a comparative approach, the research inquires into the overlaps, the correlations and the discrepancies between private and public discourses on melancholy.

Selected Bibliography

- Barton, David and Hall, Nigel (eds), *Letter Writing as a Social Practice*, Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2000.
- Davidoff, Leonore and Hall, Catherine, *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850*, 2nd ed., London: Routledge, 2002.
- Farge, Arlette, *Fragile Lives: Violence, Power and Solidarity in Eighteenth-Century Paris*, Cambridge Mass: Harvard University Press, 1993.
- Ferlito, Susanna, 'Hysteria's Upheavals: Emotional Fault Lines in Cristina Di Belgiojoso's Health History', *Modern Italy* 17, no. 2 (2012): 157–70.
- Flatley, Jonathan, *Affective Mapping: Melancholia and the Politics of Modernism*, Harvard UP, 2009.
- Haggett, Alli, *Desperate Housewives, Neuroses and the Domestic Environment, 1945-1970*, London: Pickering & Chatto, 2012.
- Hammerton, James A., *Cruelty and Companionship: Conflict in Nineteenth-Century Married Life*, London: Routledge, 1992.
- Jolly, Margareta and Stanley Liz, 'Letters as / not a Genre'. *Life Writing* 2/2 (2005): 91–118.
- Kritsotaki, Despo, 'Mental Illness and Psychiatric Hospitalisation: The Social Perceptions and Functions of Psychiatry and Psychiatric Hospitals in Greece and Scotland in the Beginning of the Twentieth Century', unpublished PhD Thesis, University of Crete: 2009 [in Greek].
- Lutz, Catherine, 'Emotion, Thought, and Estrangement: Emotion as a Cultural Category', *Cultural Anthropology* 1/3 (1986): 287–309.

Rosenwein, Barbara H., 'Problems and Methods in the History of Emotions',
Passions in Context, 2010, <http://www.passionsincontext.de>.

Shorter, Edward, *How Everyone Became Depressed: The Rise and Fall of the
Nervous Breakdown*, Oxford: Oxford UP, 2013.

Showalter, Elaine, 'Hysteria, Feminism, and Gender', in Sander L. Gilman, Helen
King, Roy Porter, and G. S. Rousseau (eds), *Hysteria Beyond Freud*,
University of California Press, 1993, 286-344.